

Archív malých sakrálnych pamiatok „Na slávu Božiu...“

Výskum sakrálnych pamiatok z pohľadu etnológie nemá vo východnej a strednej Európe vo všeobecnosti príliš bohatú históriu. Nezainteresovaný pozorovateľ by si mohol myslieť, že rozvoju etnografických smerov, viažucich sa k náboženským dogmám (v našom prípade v prvom rade ku kresťanstvu), bránila hlavne komunistická ideológia. Zdanie však klame. V záujme pochopenia tejto problematiky je nutné uviesť krátky pohľad do minulosti.

Národopis všetkých východo- a stredo európskych národov sa začal rozvíjať v prvej polovici 19. storočia pod nemeckým vplyvom. Etnografi toho obdobia pátrali hlavne po predkresťanských, pohanských prvkoch v ľudovej kultúre, aby sa s ich pomocou pokúsili zrekonštruovať svet niekdajšej pohanskej viery (v našom prípade iným slovom „maďarskú mytológiu“). Podľa vzoru nemeckej mytológie Jacoba Grimma (*Deutsche Mythologie*) z roku 1835 bola vydaná v roku 1854 maďarská mytológia, ktorej autorom bol zohorský kňaz Arnold Ipolyi (*Magyar mythologia*). Takéto poňatie ľudovej kultúry považovalo oveľa novšie a modernejšie prvky kresťanstva v maďarskej ľudovej kultúre z hľadiska etnografie za nezaujímavé, cudzorodé. Tento názor bol dominantný ešte aj v období medzi dvoma svetovými vojnami. Elemér Schwartz márne s nadšením zverejnil v celkom inom duchu napísané pôsobivé dielo bavorského farára Josefa Weigerta o výskume ľudovej religiozity. V štvorzväzkovej syntéze maďarského národopisu toho obdobia boli prejavom religiozity v maďarskej ľudovej kultúre venované len tri strany (*Magyarság néprajza I-IV*. Budapešť 1933 - 1937). Situácia po druhej svetovej vojne sa postupne zmenila. Je pravda, že komunistický režim vyslovene nepodporoval etnologické výskumy sakrálného charakteru, ale od konca 60. a začiatku 70. rokov v Maďarsku ich ani nezakazoval. A tak mohli v Maďarsku niekoľko vysoko vzdelaní folkloristi (Sándor Bálint a Zsuzsanna Erdélyi) a neskôr ich mladší kolegovia (Gábor Barna, János Bárh a Gábor Tüskés) už pred pádom komunistického režimu vytvoriť solídne základy maďarského sakrálného národopisu. Výsledkom toho v druhej polovici 80. rokov už v jednom zo zväzkov novej osemzväzkovej

syntéze maďarského národopisu, venovanom folklóru, sme mohli nájsť viac než stopäťdesiatstranový súhrn s tematikou ľudovej religiozity (*Magyar néprajz nyolc kötetben*. Budapešť 1988 - 2001).

Situácia v povojnovom Československu bola úplne odlišná. Hoci výskum ľudovej religiozity mal v českej etnografii istú tradíciu už pred druhou svetovou vojnou (spomeňme si na dielo Karla Procházku z roku 1910 s názvom *Lid český z hle-*

Prícestná kaplnka v Börke, okres Rožňava (foto: J. Liszka, 2005)

sakrálna etnografia sa stala jednou z priorit jeho výskumnej činnosti. Výskum malých sakrálnych pamiatok bol považovaný za jednu z najdôležitejších úloh výskumného centra. Ďalej predstavím, aké výsledky sme dosiahli v rámci tohto výskumu v uplynulých rokoch.

Organická súčasť obrazu krajiny

V intraviláne obcí s katolíckym obyvateľstvom a na cestách v okolitých chotároch ešte aj dnes pútajú pozornosť okoloidúcich menšie i väčšie objekty, ktoré tamojší obyvatelia postavili „na slávu Božiu“ ako prejav svojej náboženskej poslušnosti. A hoci počas bojov druhej svetovej vojny, a neskôr skôr následkom zanedbávania počas komunistického režimu, došlo k výraznému poškodeniu, resp. zničeniu týchto sakrálnych pamiatok (prícestné kríže, Božie muky, sochy, kalvárie, malé kaplnky atď.), ešte aj dnes ich môžeme dokumentovať vo fascinujúco veľkom množstve. Tieto objekty sú organickou súčasťou obrazu krajiny, prispievajúce k vytváraniu jej osobitého čara, avšak nestačí ich len zaznamenať, treba ich aj udržiavať a podľa potreby i reštaurovať.

Ak by sme sa pokúsili o typologické vymedzenie spomínaných objektov, mohli by sme konštatovať, že do tejto kategórie patrí každý v teréne umiestnený objekt sakrálného charakteru, počnúc olejotlačovými obrázkami pripevnenými na živých stromoch, krížmi, malými obrazovými skrinkami cez širokú škálu Božích múk a prícestných krížov až po kaplnky, kalvárie a sochy jednotlivých svätých, ako aj Ježiša Krista, Panny Márie či Svätej Trojice. Autori niektorých sôch, prícestných kamenných krížov boli zjavne zruční majstri svojho remesla, na iných objektoch (napr. naivných vyobrazeniach sedliakov) zbadáť skôr lásku, ktorou niekdajší autori dokázali nahradiť chýbajúcu zručnosť. Keďže Výskumné centrum európskej etnológie sa zaujíma oveľa viac o kultúrnohistorickú hodnotu daných objektov, než o ich umeleckú alebo muzeálnu hodnotu, v záujme dosiahnutia úplnosti dokumentujeme všetky malé pamiatky. Takto sa v našom archíve nachádzajú i údaje o niekoľkých sakrálnych pamiatkach, o ktorých vieme, kto a kedy ich dal odhaliť, často o nich máme

Obrazová skrinka na strome. Strekov, okres Nové Zámky (foto: J. Liszka, 2000)

diska prstonárodně-náboženského), venovať sa sakrálné etnológii bolo po roku 1948 oficiálne prakticky nemožné (bádatelia mohli venovať istú pozornosť len výskumu ľudového umenia so sakrálnym obsahom v rámci etnografických výskumov). Ešte horšia bola v tomto období situácia v práve vznikajúcej vedeckej oblasti národopisu Maďarov na Slovensku. Nakoľko vo výskume ľudovej kultúry tejto národnostnej menšiny bolo nutné predovšetkým odstrániť existujúce veľké medzery, počas výskumnej práce už jednoducho nezostala kapacita aj na výskum národopisných súvislostí sakrálného bohatstva. Od roku 1997, keď pri Spoločenskovednom ústave vzniklo ako občianske združenie Fórum (od novembra 2002 Fórum Inštitút pre výskum menšín), Výskumné centrum európskej etnológie,

Archív malých sakrálnych pamiatok na južnom Slovensku (stav 31. 12. 2006)

Obrazy na stromoch	87	Sochy svätých	475
Božie muky	172	Kalvárie	27
Prícestné kríže	1 181	Zvonice	38
Kaplnky	182	Spolu	2 162
Sv. Ján Nepomucký	147	Sv. Anna	9
Panna Mária	93	Sv. Štefan	8
Sv. Vendelín	82	Sv. Donát	6
Sv. Trojica	44	Sv. Anton	4
Ježiš	22	Strážny anjel	3
Sv. Florián	34	Sv. Ján Krstiteľ	3
Sv. Urban	13	Ostatní svätci	7

aj fotografickú alebo obrazovú dokumentáciu, ale samotný objekt už nestojí. Vedecké záznamy aj o takých prícestných krížoch či sochách svätých, ktoré boli postavené alebo odhalené v posledných rokoch.

Archív malých sakrálnych pamiatok južného Slovenska

Doteraz sme na relatívne malom území južného Slovenska vytvorili archív údajov o viac než dvoch tisícach objektov, čo však predstavuje len skromný zlomok materiálu, ktorý v skúmanej oblasti možno skutočne nájsť.

Naším cieľom teda je, aby sme vytvorili čo najúplnejšiu databázu malých sakrálnych pamiatok južného Slovenska. Okrem zhotovovania fotografií a kresieb jednotlivých pamiatok priamo na mieste, podľa možnosti zhromažďujeme a dokumentujeme súvisiace archívne dokumenty, články z novín a časopisov, resp. prvky ústnej tradície, ľudovú slovesnosť týkajúcu sa danej pamiatky.

Zachytené príbehy

Človek by spočiatku ani neveril, aký bohatý materiál sa viaže k týmto niekedy jednoduchým, inokedy umelecky dokonale vypracovaným pamiatkam. V Strekove (okres Nové Zámky) sa podarilo zaznamenať pôsobivé príbehy a opisy zážitkov, vzťahujúce sa k jednoduchej obrazovej skrinke, resp. v nej umiestnenému obrázku Panny Márie. Obyvatelia Mokraniec (okres Košice-vidiek) nám porozprávali v súvislosti s krížom, nachádzajúcim sa na konci dediny, príbeh, ako ho dal začiatkom 20. storočia postaviť istý železničiar po tom, čo sa mu podarilo šťastlivo ujsť, keď ho napadli vlci. Podobný príbeh sa viaže k „vlčíemu krížu“ (*farkaskereszfta*) v chotári Strekova, no tento príbeh – ak sa vôbec skutočne stal – je oveľa starší, dokonca natoľko, že v polovici 19. storočia bol zvečnený i vo forme básne kňazom a básnikom Józsefom Szulikom. O jednom kríži v Baloni (okr. Dunajská Streda) sa hovorí, že ho miestni obyvatelia dali postaviť po poprave známeho zbojníka-beťára Jóska Sobriho. Súčasťou rozsiahlej európskej tradície sú červené a biele kríže, stojace v chotároch obcí. Ich pôvodný význam a funkcia je však dodnes opradená tajomstvom, pričom sa k nim takmer všade viažu vzájomne si protirečiacie povesti, vysvetľujúce ich pôvod. Tento jav sa vyskytuje vo viacerých obciach maďarsky hovoriaceho obyvateľstva Slovenska. (Např. v chotári obce Ohrady, okres Dunajská Streda, v chotári Jelenca, okres Nitra atď.) Sú známe prakticky na celom kontinente. Niektorí bádatelia ich považujú za označenia kultových miest predkresťanského obdobia, dokázať to je však dnes viac ako problematické.

Vo vymenúvaní by som mohol pokračovať takmer donekonečna. Možno povedať, že ku každej malej sakrálny pamiatke sa viaže/viazal nejaký príbeh. S ich odhalením a zaznamenaním sme začali skutočne v hodine dvanástej.

Stratené klenoty

Údaje a dokumenty tohto archívu slúžia ako podklady k ďalšiemu vedeckému výskumu, ako aj praktickej rekonštrukcii jednotlivých pamiatok. Možno o niekoľko desiatok rokov budú niektoré artefakty jestvovať len v našej dokumentácii. Príkladom môže byť nádherny

vyrezaný kríž z cintorína v Klízskej Nemej (okres Komárno), ktorý pred niekoľkými rokmi vymenili za betónový kríž bez umeleckej hodnoty. Podobne v Podhoranoch (časť Mechenice, okr. Nitra) vymenili v nedávnej minulosti dva veľmi pekne vyrezané drevené kríže za nové bez umeleckej hodnoty. Z tej istej dediny však môžeme uviesť aj pozitívne príklady: kríž pri starej ceste, vedúcej do vinohradu, ktorý v minulosti dal postaviť jeho majiteľ, potomkovia ho dali v nedávnych rokoch zrekonštruovať a taktiež sa o neho príkladne starajú. V povestiach, pochádzajúcich z okolia Krásnohorského Podhradia (okres Rožňava), sa spomína prícestný kríž, po ktorom dnes už neostala ani stopa. Zmizol počas kolektivizácie spolu so zjednotenými rolami. Tento kríž sme objavili nedávno na rytine, pochádzajúcej z 19. storočia.

Práca bez konca

Hoci cintoríny patria k malým sakrálnym pamiatkam len čiastočne, okrajovo sa ich dotýkajú. Výskumné centrum európskej etnológie sa ujalo aj ich dokumentácie na južnom území Slovenska. Je to obrovská práca bez definitívneho konca. Jedna takáto práca už vznikla. Ilona L. Juhász uskutočnila komplexnú dokumentáciu cintorína v gemerskej obci Rudná (okres Rožňava). Medzičasom vznikla kompletná dokumentácia hrobov cintorína v Andovciach, Barci, Brzotíne, Bôrke, Gbelciach, Hurbanove (židovský cintorín), Kružnej, Krásnohorskom Podhradí, Kunovej Teplici, Mecheniciach, Veľkých Trakanoch, Nadabule, Šiveticiach, Iži, a v súčasnosti sa pracuje aj na dokumentácii cintorínov v Kameničnej, Malej Vieske, Malých Trakan, Horných a Dolných Salíb. Okrem toho sa v dokumentácii cintorínov Výskumného centra európskej etnológie nachádza neúplná fotodokumentácia ďalších približne päťdesiatich cintorínov južného Slovenska.

Spoločné kultúrne dedičstvo

Keďže sa malým sakrálnym pamiatkam v našom regióne pred rokom 1989 prakticky nevenovala patričná pozornosť, ich dnešný stav je značne deprimujúci. Sme však presvedčení, že uchovanie tejto skupiny pamiatok s veľkou historickou hodnotou by malo byť dôležité rovnako pre veriacich, ako aj pre neveriacich, pretože sú súčasťou nášho spoločného kultúrneho de-

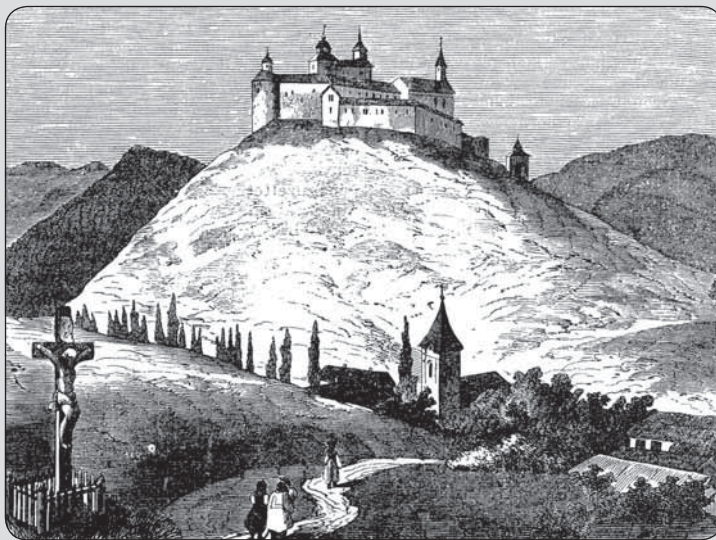

Božia muka v Kameníne, okres Nové Zámky (foto: I. L. Juhász, 2005)

dičstva. Z tohto dôvodu sa snažíme rozličnými prostriedkami upútať na ne pozornosť. Okrem prednášok organizujeme rozličné výstavy. V spolupráci s Múzeom Jánosa Xantusa v Győri (Maďarsko) sme usporiadali na jeseň roku 1998 výstavu fotografií s názvom *Malé sakrálny pamiatky na Podunajskej nížine*. Na skoro stovke farebných fotografií sme predstavili verejnosti skoro všetky typy malých sakrálnych pamiatok charakteristických pre obidva brehy Dunaja (juhozápadná časť Slovenska a severozápadná časť Maďarska). Zbierku sme prvýkrát predstavili v Komárne, potom ju záujemcovia mohli vidieť v Bratislave, Trebišove, Košiciach, v Csorne a Budapešti. Výstava neskôr bola prepracovaná a fotografie objektov prezentovali len južné Slovensko (od Bratislavy až po Čiernu nad Tisou). Novú výstavu s názvom *Malé sakrálny pamiatky južného Slovenska* v uplynulých rokoch mohli záujemcovia vidieť v Bratislave, vo Dvoroch nad Žitavou a v Komárne, ako aj v rozličných múzeách Maďarska (Aszód, Győr, Ráckeve, Székesfehérvár, Szombathely, Tata, Veszprém). Okrem toho, že na základe našej databázy už vieme poskytnúť odborné rady samosprávam a obciam (ktoré plánujú rekonštrukciu alebo znovupostavenie tej ktorej sakrálny pamiatky), snažíme sa naše doterajšie výsledky dostať aj do medzinárodného odborného povedomia, a to prostredníctvom publikovania v odborných publikáciách a cez prednášky na vedeckých konferenciách.

Od polovice 70. rokov sa dvojročne (striedavo v Rakúsku a Nemecku) koná Medzinárodná konferencia výskumníkov a ochrancov malých sakrálnych pamiatok. Na týchto stretnutiach sa odborníci zaoberajú hlavne aktuálnymi problémami výskumu a referujú o najnovších výsledkoch. Od polovice 90. rokov sa na týchto stretnutiach pravidelne zúčastňujeme aj my a na jednom z nich,

Pokračovanie na str. 21

Dnes už neexistujúci prícestný kríž na rytine z 19. storočia. Krásnohorské Podhradie (okres Rožňava)

formujúcich jednotlivé územia. Tento cieľ možno zabezpečiť podobne ako predchádzajúci najmä ekologizáciou a humanizáciou nadstavbovej sféry, najmä súčinnosťou ekonomických, legislatívnych nástrojov a humanizáciou spoločenského vedomia; **ochrana proti prejavu prírodných rizík a hazardov** – snahou tohto cieľa je ochrana pred povodňami, suchom spojeným s nadmerným odtokom vody z povodia, ochrana voči prejavu geodynamických procesov

Vinohrady tvoria jeden z hlavných prvkov súčasnej krajinej štruktúry

a pod. Základnou podmienkou pre zabezpečenie tohto princípu je vhodné využitie územia rešpektujúce limity a obmedzenia vyplývajúce najmä z abiotických podmienok územia, ako aj realizácia technologických opatrení.

Kroky implementácie integrovaného manažmentu krajiny

(1) **zabezpečenie krajinnokoologicky optimálneho využitia zeme** – čo je zakotvené aj v novele zákona NR SR č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov. Uvedená novela definuje krajinnokoologicky optimálne priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia definuje ako komplexný proces vzájomného zosúladovania priestorových požiadaviek hospodárskych a iných činností človeka s krajinnokoologickými podmienkami územia, ktoré vyplývajú zo štruktúry krajiny; (2) **realizácie technologických opatrení** – ide o zavedenie účinných technológií zameraných na elimináciu nadlimitnej produkcie znečisťujúcich látok s cieľom minimalizovať zaťaženie jednotlivých zložiek životného prostredia cudzorodými látkami a ostatnými kontaminantmi, ako aj aplikácia technológií využívajúcich alternatívne zdroje energie a obnoviteľné zdroje. Taktiež je potrebné aplikovať vhodné šetrné technológie obhospodarovania poľnohospodárskeho a lesného fondu a pod; (3) **aplikácie regulatívov krajinnokoologicky optimálneho využitia územia do sektorových plánov** – je nevyhnutné stanoviť limity čerpania jednotlivých zdrojov výrobnými i nevýrobnými subjektmi tak, aby sa neuprednostňoval rozvoj jedného odvetvia na úkor druhého a aby sa predchádzalo vzniku konfliktov vyplývajúcich zo stretov záujmov jednotlivých odvetví; (4) **presadenie princípov trvalo udržateľného rozvoja vo vedomí obyvateľstva** – základom je vytvoriť účinný systém výchovy a vzdelávania v oblasti integrovaného manažmentu územia a v oblasti trvalej udržateľnosti. Jedine dostatočne vzdelané obyvateľstvo je schopné presadzovať princípy a kritériá trvalej udržateľnosti v reálnej praxi; (5) **presadenie účinných nástrojov** - zabezpečenie legislatívnej ochrany, ekonomických nástrojov a pod. – predovšetkým predpisov a noriem zabezpečujúcich racionálne využívanie prírodných zdrojov, ako aj ochranu človeka, jeho zdravia a jeho životného prostredia. Z tohto aspektu je potrebná aj realizácia účinných ekonomických nástrojov ako sú dane, odvody, poplatky a pokuty za znečisťovanie prostredia a poškodzovanie ľudského zdravia, ekonomické nástroje eliminujúce marginalitu regiónov, sociálne dispartity a pod.

Základom integrovaného manažmentu krajiny je dôsledná analýza zdrojov

Analýzy zdrojov musia byť zamerané na zhodnotenie kvalitatívnych a kvantitatívnych vlastností jednotlivých zdrojov územia a ich priestorovej diferenciácie, ktoré vytvárajú determinujúci potenciál a priestorovú bázu jeho rozvoja. Na základe genézy spracovanie analýz jednotlivých zdrojov možno rozdeliť do štyroch základných kategórií: (1) analýzy prírodných zdrojov – ide o charakteristiku zdrojov, ktoré vznikajú bez zásahu človeka, v dôsledku pôsobenia evolučných procesov prírody, (2) analýza kultúrohistorických zdrojov – analýza zdrojov vznikajúcich v dôsledku rozvoja spoločensko-teritoriálnych územných jednotiek, charakterizujúcich jednotlivé vývojové etapy rozvoja územia, (3) analýza ľudských zdrojov – analýzy zamerané na charakteristiku vlastností ľudského spoločenstva danej priestorovej jednotky, ktoré vytvára základnú hybnú silu jej rozvoja, a (4) analýzy sociálno-ekonomických podmienok - zamerané na zhodnotenie rozvoja jednotlivých odvetví, či už výrobných alebo obslužných v danom území a makroekonomických ukazovateľov.

Analýzy súčasného stavu využitia a ochrany zdrojov sú zamerané na zhodnotenie vplyvu, či už pozitívneho alebo negatívneho, antropických aktivít na jednotlivé zdroje. Základom tejto časti je spracovanie mapy využitia zeme, ktorá vytvára základnú priestorovú bázu pre hodnotenie využitia prírodných zdrojov. Súčasťou je aj hodnotenie nehmotných sociálno-ekonomických javov, ktoré podľa impaktu na jednotlivé zdroje je vhodné rozdeliť do dvoch základných skupín: antropické aktivity s pozitívnym vplyvom na zdroje a antropické aktivity s negatívnym vplyvom na zdroje.

Výstup integrovaného manažmentu krajiny

Výstupom je návrh na riešenie konfliktov a problémov vyplývajúcich zo stretov záujmov v krajine, ako aj návrh na prevenciu vzniku nových konfliktov a z nich vyplývajúcich problémov. Integrovaný manažment krajiny možno považovať za hlavný nástroj implementácie trvalo udržateľného rozvoja v reálnej praxi. Jeho aplikácia v praxi prispieje nielen k eliminácii environmentálnych problémov, ale prispieje tiež k celkovému posilneniu sociálno-ekonomického rozvoja daných oblastí v súlade s kapacitnými možnosťami prírodných zdrojov územia. Úspešná aplikácia integrovaného manažmentu územia si vyžiada aj rad celospoločenských opatrení na úrovni legislatívy, ekonomických nástrojov, ako aj na úrovni vzdelávania a výchovy v danej oblasti.

Zita Izakovičová

Ústav krajinej ekológie SAV

e-mail: ukrezita@savba.sk

Dokončenie zo str. 19

v rakúskom Bad Aussee, v roku 2000, sme prezentovali aj spomenutú výstavu fotografií. V roku 1998 sa konferencia konala prvýkrát vo svojej histórii na území krajiny bývalého socialistického bloku, v českej Teplej, a v roku 2002 XV. medzinárodnú konferenciu zorganizovalo naše Výskumné centrum európskej etnológie v Komárne. Rokovacím jazykom konferencie bola nemčina. O výsledkoch výskumu malých sakrálnych pamiatok na Slovensku referovalo viacero odborníkov. Klaudia Bugarová predstavila prícestné kríže okolia Košíc, Izabela Danterová malé sakrálné pamiatky obce Veľké Úľany. Ilona L. Juhász prednášala o folklorizovanom drevenom náhrobku (kopjafa), ktorý maďarské obyvateľstvo v súčasnosti používa ako pamätný stĺp, a považuje ho za maďarský národný symbol. Katarína Platznerová hovorila o postave sv. Jána Nepomuckého v ľudovej umeleckej tvorbe. Účastníci konferencie si mohli vypočuť aj prednášky maďarských, českých, rakúskych, nemeckých a belgických odborníkov. Časť príspevkov bola uverejnená v ročenke *Acta Ethnologica Danubiana*. Účastníci konferencie absolvovali aj poldňovú odbornú exkurziu, v rámci ktorej sa zoznámili so sakrálnymi pamiatkami okolia Komárna a Nových Zámok. Medzi inými mohli vidieť napríklad nádhernú barokovú sochu sv. Jána Nepomuckého v Hurbanovej-Bohatej, obnovenú sochu Svätej Trojice a Kalváriu v Nových Zámokoch, i príkladne udržiavané sakrálné pamiatky vo Dvoroch nad Žitavou vrátane výstavy fotografií s názvom *Malé sakrálné pamiatky južného Slovenska*.

Pohľad na cintorín. Čučma, okres Rožňava (foto: I. L. Juhász, 2005)

V roku 2006 v spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity J. Selyeho v Komárne sme organizovali ďalšiu medzinárodnú konferenciu na tému malých sakrálnych pamiatok, pod názvom *Znaky v priestore*. Prednášajúci z Maďarska, Rumunska, Srbska a, samozrejme, zo Slovenska sa zaoberali hlavne metodologickými a terminologickými otázkami danej tematiky. Taktiež v roku 2006 vyšla reprezentatívna, trojjazyčná publikácia (Ilona L. Juhász – József Liszka: *Znaky v priestore I. Malé sakrálné pamiatky*. Šamorín 2006), ktorá prezentuje výber farebných fotografií Archívu malých sakrálnych pamiatok v Komárne.

József Liszka

riaditeľ Výskumného centra európskej etnológie, etnológ